

Lời giới thiệu

Trong chương trình đào tạo ngành Thư viện – Thông tin bậc Đại học, môn học **Cơ sở Khoa học Thông tin và Thư viện** có một vị trí đặc biệt quan trọng. Môn học này trang bị cho sinh viên hệ thống khái niệm và những vấn đề cơ bản của Thông tin học và Thư viện học làm điều kiện tiên quyết cho việc triển khai hệ thống nghiệp vụ thư viện – thông tin. Nhằm phục vụ cho việc học tập và nghiên cứu của sinh viên Ban giám hiệu Trường Đại học Sài Gòn đã chỉ đạo Khoa Thư viện – Thông tin tổ chức biên soạn Giáo trình **Cơ sở Khoa học Thông tin và Thư viện**.

Tác giả của Giáo trình là một nhà giáo và là một cán bộ quản lý thư viện tâm huyết, có nhiều kinh nghiệm giảng dạy trong ngành Thư viện – Thông tin và tổ chức quản lý thư viện.

Giáo trình thể hiện được tính hiện đại trong việc trình bày hệ thống khái niệm và những vấn đề cơ bản của Thông tin học và Thư viện học.

Trên cơ sở chương trình ngành Thư viện – Thông tin của Bộ Giáo dục và Đào tạo, giáo trình được thiết kế thành 12 chương, cùng với bảng từ Việt – Anh và Bảng chỉ mục.

Trường Đại học Sài Gòn giới thiệu Giáo trình **Cơ sở Khoa học Thông tin và Thư viện** với sinh viên ngành Thư viện – Thông tin, với những người đang tác nghiệp trong lĩnh vực Thư viện – Thông tin và với bạn đọc.

Cũng như tác giả của Giáo trình, chúng tôi rất mong được tiếp tục chia sẻ với người sử dụng những vấn đề học thuật của Thông tin học và Thư viện học được trình bày trong Giáo trình này.

Xin chân thành cảm ơn Nhà xuất bản Giáo dục, Công ty cổ phần Đầu tư và Phát triển Giáo dục Phương Nam thuộc Nhà xuất bản Giáo dục đã tạo điều kiện để giáo trình **Cơ sở Khoa học Thông tin và Thư viện** được xuất bản.

Tp. Hồ Chí Minh, ngày 9 tháng 10 năm 2008

TS NGUYỄN VIỆT NGOẠN

Hiệu trưởng Trường Đại học Sài Gòn

Lời nói đầu

***“Thư viện có truyền thống là người giữ gìn quá khứ, nhưng ngày nay thư viện ngày mỗi ngày trở thành đường dẫn tới tương lai.”*⁽¹⁾**

Ngày nay vẫn còn nhiều người cho rằng thư viện là một nơi yên tĩnh gắn liền với hình ảnh người thủ thư suốt ngày quanh quẩn bên những giá sách đầy bụi, và người ta đánh giá thư viện theo tiêu chí số lượng sách được cất giữ nhiều hay ít trong kho. Đối với những người cán bộ thư viện có chuyên môn thì thư viện là nơi bảo quản không chỉ những tài liệu in ấn mà cả những tài liệu đa phương tiện để truy cập đến những thư viện khác một cách có tổ chức. Đối với nhà nghiên cứu, thư viện là một mạng lưới cung cấp việc truy cập đến tri thức của nhân loại được lưu giữ khắp mọi nơi. Nhiều sinh viên khoa học và công nghệ ngày nay trên thế giới thì cho rằng thư viện chính là World-Wide-Web !

Xét ở khía cạnh chuyên nghiệp, hiện nay thư viện là một cơ quan thông tin tiêu biểu nhất, trong đó không những chỉ có những công tác thư viện mang tính chất truyền thống với hình ảnh người thủ thư bổ sung tài liệu, xử lý kỹ thuật, rồi cất giữ trong kho và thụ động ngồi chờ người ta đến đọc tại quầy lưu hành ; mà còn có cả những hoạt động thông tin linh hoạt với hình ảnh chủ động của người cung cấp thông tin tại phòng tham khảo ; hơn thế nữa cuộc cách mạng thông tin đang đưa tất cả chúng ta đến trước ngưỡng cửa của *thư viện số* với việc ứng dụng công nghệ mới mà đặc trưng nhất là phần mềm nguồn mở khiến cho việc xây dựng thư viện số là cơ hội đồng đều cho tất cả mọi người.

Bức tranh toàn cảnh về ngành nghề thông tin thư viện đó được trình bày trong cuốn ***“Cơ sở khoa học thông tin và thư viện”***, nhằm mục tiêu :

– Giúp cho học viên và sinh viên bắt đầu đến với ngành thông tin thư viện nhận thức rằng Khoa học thông tin và thư viện là một ngành học thú vị với lí luận và thực tiễn của một ngành khoa học hiện đại ;

(1) Sharon N. White phát biểu tại cuộc Hội thảo ***“Hiện đại hoá thư viện”*** do Liên hiệp Thư viện Đại học Phía Nam phối hợp với Phòng Thông tin – Tư liệu Lãnh sự quán Hoa Kỳ tại TP. HCM tổ chức tại Trường Đại học Khoa học Huế từ 18 – 20 / 6 / 2003.

– Góp phần giúp cho những người đang làm việc trong các cơ quan thông tin nhận biết được giá trị của chuẩn hoá để hình thành tư duy đổi mới và sẵn sàng đón nhận *công nghệ mới*.

Quan điểm của ngành Khoa học thông tin và thư viện hiện đại là thiên về thực hành, cuốn “*Cơ sở khoa học thông tin và thư viện*” cũng được viết theo quan điểm đó với phương cách trình bày :

– **Phân hệ hoá** : được chia ra từng phần độc lập với nhiều tiêu đề ;

– **Chương trình hoá** : liên kết ý tưởng trong những tiêu đề của những phân hệ với nhau bằng những *chỉ chỗ* đến nơi cần tham khảo. Do đó thông tin trong cuốn sách này ngắn, gọn, và súc tích.

Sách gồm có 12 chương, được phân bổ trong bốn phần :

– **Phần dẫn nhập** : Trình bày ba giai đoạn phát triển của ngành thông tin thư viện : *Quản lí tài liệu* tương ứng với ngành học *Thư viện học* ; *Quản lí thông tin* tương ứng với ngành học *Thông tin học* ; và *Quản lí tri thức* tương ứng với ngành học *Thư viện số*.

– **Phần thứ hai – Thư viện học** : Khái quát những cơ sở lí luận thư viện học từ thời cổ đại, trung cổ, cận đại đến sự phân đôi vào thế kỉ XX và nay tiến đến giai đoạn hợp nhất. Tất cả những cơ sở về kĩ năng, kĩ thuật của *công tác thư viện* từ bổ sung, biên mục, lưu hành, tham khảo đến tự động hoá đều được trình bày.

– **Phần thứ ba – Thông tin học** : Trình bày lập luận Thông tin học ra đời là sự kế thừa của ngành Thư viện học để đáp ứng yêu cầu thực tiễn của xã hội thông tin. Những cơ sở của *hoạt động thông tin* với việc ứng dụng thành tựu của công nghệ thông tin và viễn thông ; cũng như phương cách trình bày và phổ biến thông tin ; đồng thời hình thành tri thức được trình bày trong phần này.

– **Phần thứ tư – Thư viện số** : Trình bày những định nghĩa mới nhất về thư viện số để thấy rằng ngày nay thuật ngữ *thư viện số* hoàn toàn thay thế cho thuật ngữ *thư viện điện tử*. Khái quát về công nghệ Web và phần mềm nguồn mở như là những cơ sở cho việc xây dựng thư viện số. Đặc biệt trong phần này *tư duy công nghệ mới* được nhấn mạnh như là một tư duy chủ đạo cho người cán bộ thông tin thư viện ngày nay nhằm nhanh chóng tiến hành chuẩn hoá và

đổi mới – “**Đổi mới không phải là dễ dàng, nhưng nó là chìa khoá cho tương lai**”⁽¹⁾.

Nội dung 12 chương trong bốn phân hệ được trình bày ở trên không những cho chúng ta thấy mối liên hoàn trong sự phát triển ngành thông tin thư viện : **Thư viện học – Thông tin học – Thư viện số**, mà còn đưa ra hình ảnh một cơ quan thông tin bao gồm những sinh hoạt : **Công tác thư viện – Hoạt động thông tin – Ứng dụng Công nghệ mới** nhằm đáp ứng tối đa nhu cầu của người sử dụng và biến những cơ quan thông tin này thành những Trung tâm tri thức và học tập trong kỉ nguyên tri thức ngày nay.

Mặc dù đã có nhiều cố gắng trong biên soạn nhằm phác hoạ một bức tranh toàn cảnh về ngành thông tin thư viện, song do những hạn chế nhất định về khách quan và chủ quan, tác giả chỉ có thể đưa ra những phác thảo, và chắc chắn không tránh khỏi nhiều thiếu sót. Rất mong quý vị đồng nghiệp chia sẻ quan điểm và đóng góp ý kiến để sách hoàn thiện hơn trong những lần tái bản.

Xin vui lòng liên hệ với chúng tôi tại Thư viện Đại học Khoa học Tự nhiên TP. Hồ Chí Minh, 227 Nguyễn Văn Cừ, Quận 5, TP. Hồ Chí Minh.
Email : nmhiiep@gralib.hcmuns.edu.vn.

TÁC GIẢ

(1) **Leslie Burger** phát biểu tại cuộc Hội thảo quốc tế “**Thư viện Việt Nam : Hội nhập và phát triển**” do Liên hiệp Thư viện Đại học Phía Nam và Liên hiệp Thư viện Đại học Phía Bắc phối hợp với Phòng Thông tin – Tư liệu Đại sứ quán và Lãnh sự quán Hoa Kỳ tại TP. HCM tổ chức tại Trường Đại học Khoa học Tự nhiên TP. HCM từ 28 – 30 / 8 / 2006.

MỤC LỤC

Trang		
Lời giới thiệu.		iii
Lời nói đầu		v
Chương I :	Ba giai đoạn phát triển	1
Chương II :	Thư viện học và công tác thư viện	9
Chương III :	Phát triển sưu tập thư viện	27
Chương IV :	Kiểm soát thư tịch và hệ thống mục lục	35
Chương V :	Biên mục mô tả	50
Chương VI :	Truy cập theo chủ đề	72
Chương VII :	Dịch vụ thông tin	110
Chương VIII :	Tự động hoá	158
Chương IX :	Thông tin học và hoạt động thông tin	174
Chương X :	Hệ thống thông tin và trình bày thông tin	197
Chương XI :	Công nghệ mới	217
Chương XII :	Thư viện số	239
Thư mục		265
Bảng thuật ngữ Việt – Anh		i
Bảng chỉ mục		ix